

HET COLLEGE VOOR DE TOELATING VAN GEWASBESCHERMINGSMIDDELEN EN BIOCIDEN

1 BESLUIT

Op 1 juli 2015 heeft het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (hierna te noemen: het College) een verzoek ontvangen van Habitat Advocaten & Juristen, als gemachtigde van:

Stichting Natuur & Milieu,
Stichting Greenpeace Nederland, en de
Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels

tot intrekking van de toelating van gewasbeschermingsmiddelen die gebaseerd zijn op imidacloprid of een andere werkzame stof uit de groep neonicotinoïden, in de zin van artikel 9:3 Besluit bestuursreglement regeling toelating gewasbeschermingsmiddelen en biociden Ctgb 2007, (hierna te noemen: Bestuursreglement).

HET COLLEGE BESLUIT als volgt

1.1 niet in behandeling nemen van het intrekkingverzoek voor een aantal gewasbeschermingsmiddelen

Met betrekking tot de volgende gewasbeschermingsmiddelen waarvoor het intrekkingverzoek bij besluit van 20 augustus 2015 is aangehouden,

- Admire met de werkzame stof imidacloprid (11483 N)
- WOPRO Imidacloprid 70 WG, afgeleide toelating van Admire (11483 N), met de werkzame stof imidacloprid (14644 N)
- Gaucho Tuinbouw met de werkzame stof imidacloprid (12341 N)
- Kohinor 700 WG met de werkzame stof imidacloprid (13831 N)
- Potatoprid met de werkzame stof imidacloprid (14345 N)
- Calypso met de werkzame stof thiacloprid (12452 N)
- Dadian, voorheen CALYPSO, parallelle toelating op Calypso (12452N), met de werkzame stof thiacloprid (13007 N)

BESLUIT HET COLLEGE het intrekkingverzoek op grond van artikel 9:3, zesde lid, Bestuursreglement juncto artikel 44, eerste lid, Verordening (EG) nr. 1107/2009 niet in behandeling te nemen.

1.2 afwijzen van het intrekkingverzoek voor een aantal gewasbeschermingsmiddelen

Met betrekking tot de volgende gewasbeschermingsmiddelen waarvoor het intrekkingverzoek, wat betreft de grond omtrent de waterkwaliteit in relatie tot het gebruik van bepaalde gewasbeschermingsmiddelen, bij besluit van 20 augustus 2015 in behandeling is genomen,

- Actara met de werkzame stof thiamethoxam (12679 N)
- Cruiser 70 WS met de werkzame stof thiamethoxam (12852 N)

- Exemptor met de werkzame stof thiacloprid (13138 N)

BESLUIT HET COLLEGE het intrekingsverzoek af te wijzen, op grond van artikel 9:4 Bestuursreglement juncto artikel 44 Verordening (EG) nr. 1107/2009.

Bijlagen I, II, III, IV en V vormen een onlosmakelijk onderdeel van dit besluit.

Voor nadere gegevens over het voornemen tot niet in behandeling nemen van het intrekingsverzoek, het voornemen tot afwijzing van het intrekingsverzoek, de tekst van het intrekingsverzoek en de ontvangen zienswijzen wordt verwezen naar de bijlagen:

- Bijlage I Voorgeschiedenis
- Bijlage II Intrekingsverzoek
- Bijlage III Toelichting op het voornemen tot niet in behandeling nemen en afwijzen van het intrekingsverzoek d.d. 28 oktober 2016
- Bijlage IV Zienswijzen d.d. 25 november 2016
- Bijlage V Toelichting op het besluit en reactie op de zienswijze

Bezwaarmogelijkheid

Degene wiens belang rechtstreeks bij dit besluit is betrokken kan gelet op artikel 4 van Bijlage 2 bij de Algemene wet bestuursrecht en artikel 7:1, eerste lid, van de Algemene wet bestuursrecht, binnen zes weken na de dag waarop dit besluit bekend is gemaakt een bezwaarschrift indienen bij: het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb), Postbus 8030, 6710 AA, EDE. Het Ctgb heeft niet de mogelijkheid van het elektronisch indienen van een bezwaarschrift opengesteld.

Ede, 1 september 2017

HET COLLEGE VOOR DE TOELATING VAN
GEWASBESCHERMINGSMIDDELEN EN BIOCIDEN,

Ir. J.F. de Leeuw
Voorzitter

Bijlage I Voorgeschiedenis

Ontvangst verzoek intrekking d.d. 1 juli 2015

Op 1 juli 2015 heeft het College een verzoek ontvangen van:

- Stichting Natuur & Milieu,
- Stichting Greenpeace Nederland,
- Nederlandse vereniging tot Bescherming van Vogels,

tot intrekking van de toelating van gewasbeschermingsmiddelen die gebaseerd zijn op imidacloprid of een andere actieve stof uit de groep neonicotinoïden.

(Zie tevens **Bijlage II Intrekkingsverzoek**

op pagina 6 behorend bij dit besluit voor een afschrift van het intrekkingsverzoek).

Toezending intrekkingsverzoek aan toelatinghouders d.d. 20 augustus 2015

Het College heeft het verzoek tot intrekking op 20 augustus 2015 toegezonden aan de toelatinghouders van gewasbeschermingsmiddelen die één of meerdere van de onder hoofdstuk 1.1 genoemde werkzame stoffen bevatten. Deze toelatinghouders zijn in de gelegenheid gesteld om een eerste reactie op het intrekkingsverzoek te geven.

Op 7 december 2015 heeft het College de reactie van Bayer CropScience SA-NV (hierna te noemen: Bayer) op het schrijven van 20 augustus 2015 ontvangen. Hierbij wordt door Bayer enkel gereageerd op het intrekkingsverzoek, voor zover het betrekking heeft op het gewasbeschermingsmiddel Exemptor (13138 N). Daarnaast is bezwaar aangetekend tegen het in behandeling nemen van het intrekkingsverzoek, voor wat betreft de middelen van Bayer.

Op 7 december 2015 heeft het College de reactie van Syngenta Crop Protection BV (hierna te noemen: Syngenta) op het schrijven van 20 augustus 2015 ontvangen. Hierbij wordt door Syngenta enkel gereageerd op het in behandeling genomen deel van het intrekkingsverzoek, voor zover het betrekking heeft op de gewasbeschermingsmiddelen Cruiser 70 WS (12852 N) en Actara (12679 N). Daarnaast is bezwaar aangetekend tegen het in behandeling nemen van het intrekkingsverzoek, voor wat betreft de middelen van Syngenta.

Van de andere bij brief van 20 augustus 2015 aangeschreven toelatinghouders heeft het College geen reactie op het intrekkingsverzoek ontvangen.

Bij brief van 29 september 2016 heeft het College, in reactie op het schrijven van 7 december 2015, Bayer en Syngenta medegedeeld dat het in behandeling nemen van het intrekkingsverzoek voor wat betreft hun middelen niet vatbaar is voor bezwaar of beroep.

De ontvangen reacties zijn meegenomen bij het opstellen van het voorgenomen besluit.

Deels niet in behandeling nemen, deels in behandeling nemen en deels aanhouden van het intrekkingsverzoek d.d. 20 augustus 2015

Daarnaast heeft het Ctgb in de brief van 20 augustus 2015 besloten tot:

- Niet in behandeling nemen van het intrekkingsverzoek voor zover het de volgende middelen betreft:

• Calypso Spray met werkzame stof thiacloprid	(12813 N)
• Calypso vloeibaar met de werkzame stof thiacloprid	(12818 N)
• Calypso vloeibaar met de werkzame stof thiacloprid	(12835 N)
• Cruiser met de werkzame stof thiamethoxam	(12863 N)
• Gazelle met de werkzame stof acetamiprid	(12809 N).
• Merit Turf met de werkzame stof imidacloprid	(13321 N)
• Poncho Beta met de werkzame stoffen clothianidine	(13044 N)
• Sonido met de werkzame stof thiacloprid	(14758 N)

- Sombrero met de werkzame stof imidacloprid (13524 N)

Tegen het besluit tot het niet in behandeling nemen van deze middelen is geen bezwaar aangetekend. Hiermee is het besluit van 20 augustus 2015 rechtens onaantastbaar geworden.

- In behandeling nemen van het intrekingsverzoek ten aanzien van de door verzoeker aangevoerde grond inzake de waterkwaliteit in relatie tot het gebruik van bepaalde gewasbeschermingsmiddelen, voor zover het de volgende middelen betreft:
  - Actara met de werkzame stof thiamethoxam (12679 N)
  - Cruiser 70 WS met de werkzame stof thiamethoxam (12852 N).
  - Exemptor met de werkzame stof thiacloprid (13138 N)
- Aanhouden van het intrekingsverzoek, met het oog op destijds lopende bezwaarprocedures, voor zover het de volgende middelen betreft:
  - Admire met de werkzame stof imidacloprid (11483 N)
  - WOPRO Imidacloprid 70 WG, afgeleide toelating van Admire (11483 N), met de werkzame stof imidacloprid (14644 N)
  - Gaucho Tuinbouw met de werkzame stof imidacloprid (12341 N)
  - Kohinor 700 WG met de werkzame stof imidacloprid (13831 N)
  - Potatoprid met de werkzame stof imidacloprid (14345 N)
  - Calypso met de werkzame stof thiacloprid (12452 N)
  - Dadian, voorheen CALYPSO, parallelle toelating op Calypso (12452N), met de werkzame stof thiacloprid (13007 N)

Voornemen van het College tot niet in behandeling name en voornemen tot afwijzen d.d. 28 oktober 2016

Op 28 oktober 2016 heeft het Ctgb per e-mail en aangetekende post het volgende voornemen kenbaar gemaakt:

Met betrekking tot de gewasbeschermingsmiddelen waarvoor het intrekingsverzoek bij besluit van 20 augustus 2015 is aangehouden,

- Admire met de werkzame stof imidacloprid (11483 N)
- WOPRO Imidacloprid 70 WG, afgeleide toelating van Admire (11483 N), met de werkzame stof imidacloprid (14644 N)
- Gaucho Tuinbouw met de werkzame stof imidacloprid (12341 N)
- Kohinor 700 WG met de werkzame stof imidacloprid (13831 N)
- Potatoprid met de werkzame stof imidacloprid (14345 N)
- Calypso met de werkzame stof thiacloprid (12452 N)
- Dadian, voorheen CALYPSO, parallelle toelating op Calypso (12452N), met de werkzame stof thiacloprid (13007 N)

IS HET COLLEGE VOORNEMENS het intrekingsverzoek op grond van artikel 9:3, zesde lid, Bestuursreglement juncto artikel 44, eerste lid, Verordening (EG) nr. 1107/2009 **niet in behandeling te nemen.**

Met betrekking tot de gewasbeschermingsmiddelen waarvoor het intrekingsverzoek, wat betreft de grond omtrent de waterkwaliteit in relatie tot het gebruik van bepaalde gewasbeschermingsmiddelen, bij besluit van 20 augustus 2015 in behandeling is genomen,

- Actara met de werkzame stof thiamethoxam (12679 N)
- Cruiser 70 WS met de werkzame stof thiamethoxam (12852 N)
- Exemptor met de werkzame stof thiacloprid (13138 N)

IS HET COLLEGE VOORNEMENS het intrekingsverzoek af te wijzen, op grond van artikel 9:4 Bestuursreglement juncto artikel 44 Verordening (EG) nr. 1107/2009.

Het voornemen is verstuurd naar de verzoeker, alsmede naar alle toelatinghouders van één of meerdere van de betreffende gewasbeschermingsmiddelen.

Tevens is het genoemde voornemen op 28 oktober 2016 in de Staatscourant gepubliceerd en heeft het Ctgb op 28 oktober 2016 een bekendmaking verstuurd waarin het voornemen bekend is gemaakt.

Zie Bijlage III Toelichting op het voornemen tot niet in behandeling nemen en afwijzen van het intrekingsverzoek d.d. 28 oktober 2016

op pagina 10 voor een toelichting op het voornemen.

Ontvangen zienswijze d.d. 25 november 2016

Op 25 november 2016 heeft het Ctgb per aangetekende post een zienswijze ontvangen van Habitat Advocaten & Juristen namens de volgende partijen:

- Stichting Natuur & Milieu, gevestigd te Utrecht
- Stichting Greenpeace Nederland, gevestigd te Amsterdam
- Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, gevestigd te Zeist.

Zie Bijlage IV Zienswijzen d.d. 25 november 2016

op pagina 18 voor de ingediende zienswijzen.

Rondzending zienswijze

De ontvangen zienswijze is op 8 december 2016 per aangetekende post naar de toelatinghouders van de betreffende gewasbeschermingsmiddelen verstuurd. Op 20 december 2016 en op 22 december 2016 heeft een toelatinghouder per e-mail de ontvangst van de zienswijze bevestigd en geen inhoudelijke reactie op de zienswijze gegeven. Wel heeft één van de toelatinghouders opgemerkt dat *“Maloney lijkt te verwijzen naar een seminar zonder publicatie, we kunnen hier dan ook om die reden niet inhoudelijk op reageren.”*

Het Ctgb heeft nota genomen van deze opmerking.

In Bijlage V Toelichting op het besluit en reactie op de zienswijze
op pagina 23 wordt per ingediende zienswijze een reactie gegeven.

- Admire (nr. 11483), Gaucho Tuinbouw (nr. 12341), Merit Turf (nr. 13321), Sombrero (nr. 13524), Kohlnor 700 WG (nr. 13831), Potatoprid (nr. 14345) en Wopro lmidacloprid 70 WG (nr. 14644), gebaseerd op lmidacloprid;
- Calypso (nr. 12452), Calypso Spray (nr. 12813), Calypso Vloeibaar (nr. 12818), Calypso Vloeibaar (nr. 12835), Calypso (nr. 13007), Exemptor (nr. 13138) en Sonido (nr. 14758), gebaseerd op thiacloprid;
- Actara (nr. 12679), Cruiser SB (nr. 12863), Cruiser 70 WS (nr. 12852), gebaseerd op thiamethoxam;
- Poncho Beta (nr. 13044), gebaseerd op clothianidine.

Over het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen die gebaseerd zijn op neonicotinoïden is al geruime tijd veel onrust vanwege het negatieve effect dat het gebruik van deze middelen heeft op honingbijen en wilde bijen. Dit heeft reeds geleid tot beperking van het gebruik, zowel op Europees als op nationaal niveau.

Inmiddels is in de loop van de afgelopen anderhalf jaar door onderzoek steeds duidelijker geworden dat het gebruik van deze middelen ook op andere niet-doelsoorten dan bijen zeer negatieve gevolgen heeft. Recent is daarom op verzoek van de Europese Commissie een onderzoek uitgevoerd door de European Academies Science Advisory Council (EASAC) naar het effect van neonicotinoïden. In dit rapport, "Ecosystem services, agriculture and neonicotinoids", is in het bijzonder aandacht besteed aan de bredere effecten van het gebruik van neonicotinoïden op ecosysteemdiensten. Hierbij is gebruik gemaakt van een groot aantal recente studies naar de gevolgen van het gebruik van neonicotinoïden.

De conclusies van dit rapport zijn dat er toenemend bewijs is dat het gebruik van neonicotinoïden ernstige negatieve effecten heeft op niet-doelorganismen die belangrijke ecosysteemdiensten leveren, dat duidelijk bewijs bestaat dat sprake is van sub-lethale effecten op niet-doelorganismen, dat het voornamelijk preventieve gebruik van deze middelen in strijd is met de uitgangspunten van geïntegreerde bestrijding in de Europese regelgeving en dat het gebruik in de weg staat aan het herstel van biodiversiteit. Verder blijkt uit het rapport dat de eigenschappen van de neonicotinoïden (onder veel omstandigheden in het milieu slecht afbreekbaar en goed wateroplosbaar) tot gevolg hebben dat deze stoffen snel en algemeen in het milieu verspreid raken en daar vaak lange tijd aanwezig zijn, waardoor veel organismen eraan blootgesteld kunnen worden. Hoewel in het rapport ook geconcludeerd wordt dat ten aanzien van een deel van deze effecten nog een goed kader voor de evaluatie ontbreekt, neemt dat niet weg dat uit het rapport blijkt dat een aantal onaanvaardbare negatieve effecten met een grote mate van waarschijnlijkheid optreedt. Aannemelijk is daarom dat de toelatingen van middelen op basis van neonicotinoïden niet voldoen aan de eisen die gesteld worden in artikel 29 van de Europese verordening (EG) Nr. 1107/2009 betreffende het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen.

Voor de staatssecretaris van Economische Zaken was de inhoud van het rapport van de EASAC, blijkens een brief van 10 april 2015 aan de Tweede Kamer (*Kamerstukken II 2014-2015, 27 858, nr. 304*), aanleiding aan het Ctgb te verzoeken om na te gaan of de toepassingen van gewasbeschermingsmiddelen op basis van neonicotinoïden kunnen worden gehandhaafd. Uit een verweerschrift dat op 29 mei 2015 namens het Ctgb is ingediend ten behoeve van een hoorzitting van de commissie voor de bezwaarschriften van 10 juni 2015 (briefnummer 201503180078) werd

duidelijk dat het Ctgb de door de staatssecretaris gevraagde evaluatie in juli van dit jaar zal uitvoeren. Voorts is door de adviescommissie voor de bezwaarschriften op 10 juni 2014 aan het Ctgb verzocht om in een aantal lopende bezwaarschriftenprocedures tegen de toelating van middelen op basis van de neonicotinoïde imidacloprid een standpunt in te nemen ten aanzien van de nieuwe informatie die over de schadelijke effecten van neonicotinoïden bekend is geworden in periode van ongeveer anderhalf jaar sinds het indienen van de bezwaarschriften. Een en ander betekent dat op korte termijn de toelatingen van middelen op basis van neonicotinoïden opnieuw zullen worden overwogen.

Behalve de bovengenoemde informatie is van belang dat in het kader van de bovengenoemde bezwaarschriftenprocedure informatie is ingediend namens Natuur en Milieu en Greenpeace, waaruit blijkt dat het voorschrift om imidacloprid in de glastuinbouw slechts toe te passen indien het recirculatie- en drainagewater wordt gezuiverd niet leidt tot enige aantoonbare verbetering van de waterkwaliteit in glastuinbouwgebieden. Hieruit valt dus af te leiden dat op dit ogenblik geen geschikte methodes voorhanden zijn om de ernstige overschrijdingen van de nu gehanteerde norm voor de kwaliteit van oppervlaktewater, door gebruik van imidacloprid in de glastuinbouw, te beëindigen. Dit is een reden te meer om deze toepassingen opnieuw te overwegen. Er is geen reden om aan te nemen dat de problemen die ten aanzien van imidacloprid spelen, zich niet voordoen bij andere neonicotinoïden, nu deze vergelijkbare eigenschappen hebben en ook in het geval van de andere neonicotinoïden sprake is van veel overschrijdingen van de waterkwaliteitsnormen. Bovendien is het effect dat deze stoffen hebben cumulatief, zodat iedere emissie bijdraagt aan het reeds op veel plaatsen te hoge niveau van deze stoffen in oppervlaktewater en de schadelijke effecten die hierdoor veroorzaakt worden.

3

Een volgend punt waar verzoekers in het bijzonder op wijzen is dat in 2014 door onderzoek (Hallmann, C. et al. (2014), Declines in insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentrations, *Nature* 511 (7509), 341–343) is komen vast te staan dat de populatie van insectenetende vogels in Nederland aantoonbaar is afgenomen sinds het gebruik van neonicotinoïden begon. Zowel de afname zelf als de omvang daarvan zijn direct in verband te brengen met het gebruik van neonicotinoïden in de landbouw in Nederland. Zodoende staat vast, dan wel is zeer aannemelijk, dat dit gebruik een onaanvaardbaar negatief effect heeft op niet-doelwitorganismen en dat niet voldaan wordt aan de vereisten van artikel 29 van verordening (EG) Nr. 1107/2009. Het is ook duidelijk dat het hier om een cumulatief effect gaat van alle toepassingen van gewasbeschermingsmiddelen op basis van neonicotinoïden, die zich immers bij toepassing snel door het gehele milieu verspreiden en op grote schaal biologisch beschikbaar raken.

Daarnaast kwamen er 2 nieuwe studies beschikbaar, gepubliceerd in april 2015 in het tijdschrift *Nature*². Uit de studie van Geraldine Wright blijkt dat bijen een voorkeur lijken te hebben voor planten die met neonicotinoïden zijn behandeld. Als dit zo is, dan vergroot dat de risico's voor bijen. Uit de studie van Maj Rundlöf blijkt dat wilde bijen aanzienlijk minder voorkomen op velden waar gewassen staan die met neonicotinoïden zijn behandeld.

Aangezien de in dit verzoek aangehaalde gegevens reeds in uw bezit zijn, dan wel in de openbare literatuur beschikbaar sturen verzoekers deze vooralsnog niet als bijlage bij dit verzoek mee.

¹ <http://www.nature.com/news/bee-studies-stir-up-pesticide-debate-1.17366>

HABITAT advocatenkantoor | vestiging AMSTERDAM | Keizersgracht 62, 1015 CS AMSTERDAM | BVK 60384700 | BTW 1129.08.476.B01
T 088-24 00 700 | F 088-24 00 701 | www.habitatadvocatenkantoor.nl

Op al onze diensten zijn Algemene Voorwaarden van toepassing, met een beperking van de aansprakelijkheid.

Conclusie

Naar de mening van verzoekers is op grond van onder meer de hierboven genoemde gegevens inmiddels voldoende duidelijk dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op basis van neonicotinoïden leidt tot onaanvaardbare schadelijke effecten op het milieu en niet-doelsoorten, zodat niet (meer) verwacht kan worden dat de toelatingen van deze middelen voldoen aan de eisen die gesteld worden in artikel 29 van verordening (EG) Nr. 1107/2009. Op grond van artikel 44 lid 1 van deze verordening is het Ctgb bevoegd in een dergelijk geval de toelatingen opnieuw te beoordelen en op grond van lid 3 van artikel 44 worden die toelatingen vervolgens ingetrokken of gewijzigd indien niet meer wordt voldaan aan de toelatingseisen. Namens verzoekers verzoek ik u dan ook hierbij om de toelatingen van gewasbeschermingsmiddelen die als actieve stof neonicotinoïden bevatten met toepassing van uw bevoegdheid op grond van artikel 44 van verordening (EG) Nr. 1107/2009 in te trekken.

Hoogachtend,

40

Mr. drs. J. Rutteman (advocaat)

Bijlage III Toelichting op het voornemen tot niet in behandeling nemen en afwijzen van het intrekkingverzoek d.d. 28 oktober 2016

1. Niet in behandeling nemen intrekkingverzoek met betrekking tot Potatoprid (14345 N)

Bij besluit op bezwaar van 25 november 2015 heeft het College besloten dat de toelating van Potatoprid (14345 N) niet in stand kon blijven. Hierop is de toelating voor het gewasbeschermingsmiddel Potatoprid (14345 N) per 1 januari 2016 komen te vervallen. Voor zover het verzoek is gericht tot intrekking van dit middel, wordt het verzoek derhalve niet in behandeling genomen.

2. Overwegingen naar aanleiding van de aangehaalde intrekkinggronden

Het intrekkingverzoek beoogt de intrekking van de gewasbeschermingsmiddelen die gebaseerd zijn op imidacloprid of een andere werkzame stof uit de groep neonicotinoïden. De gronden waarop het intrekkingverzoek is gebaseerd, zijn in te delen in een drietal hoofdonderwerpen:

1. EASAC-rapport;
2. Waterkwaliteit;
3. Nieuwe studies.

Kort gezegd is het naar de mening van verzoekers inmiddels voldoende duidelijk dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op basis van neonicotinoïden leidt tot onaanvaardbare schadelijke effecten op het milieu en niet-doelwitsoorten, zodat niet (meer) verwacht kan worden dat de toelatingen van deze middelen voldoen aan de eisen die gesteld worden in artikel 29 Verordening (EG) nr. 1107/2009. Op grond van artikel 44, eerste lid, Verordening EG (nr.) 1107/2009 is het College bevoegd in een dergelijk geval de toelatingen opnieuw te beoordelen en die toelatingen vervolgens op grond van artikel 44, derde lid, Verordening (EG) nr. 1107/2009 in te trekken of te wijzigen indien niet meer wordt voldaan aan de toelatingseisen. Verzoekers verzoeken het College om gebruik te maken van de bevoegdheid van artikel 44 Verordening (EG) nr. 1107/2009 om de toelatingen van gewasbeschermingsmiddelen die als werkzame stof neonicotinoïden bevatten in te trekken.

Het College onderbouwt hieronder per hoofdonderwerp waarom het intrekkingverzoek, voor de bij besluit van 20 augustus 2016 aangehouden gewasbeschermingsmiddelen, niet in behandeling wordt genomen op grond van artikel 9:3, zesde lid, Bestuursreglement juncto artikel 44, eerste lid, Verordening (EG) nr. 1107/2009.

Daarnaast onderbouwt het College onder hoofdonderwerp 2. Waterkwaliteit waarom het intrekkingverzoek, met betrekking tot het in behandeling genomen deel, wordt afgewezen op grond van artikel 9:4 Bestuursreglement juncto artikel 44 Verordening (EG) nr. 1107/2009.

Ten overvloede vermeldt het College nog het volgende. Als het intrekkingverzoek voor de middelen Exemptor (13138 N), Actara (12679 N) en Cruiser 70 WS (12852 N) volledig in behandeling zou zijn genomen, zou het verzoek vervolgens worden afgewezen op grond van de onderbouwing zoals aangegeven voor het niet in behandeling nemen.

2.1 EASAC-rapport

In het intrekkingverzoek wordt verwezen naar het rapport van de European Academies of Science Advisory Group (hierna: EASAC); "Ecosystem services, agriculture and neonicotinoids". Verzoekers hebben de inhoud van dit rapport samengevat als:

"Gebruik van neonicotinoïden ernstige negatieve effecten heeft op niet-doelorganismen die belangrijke ecosysteemdiensten leveren, dat duidelijk bewijs bestaat dat sprake is van sub-lethale effecten op niet-doelorganismen, dat het voornamelijk preventieve gebruik van deze middelen in

strijd is met de uitgangspunten van geïntegreerde bestrijding in de Europese regelgeving en dat het gebruik in de weg staat aan het herstel van biodiversiteit.”

Overweging van het College

Inzake de aangedragen EASAC rapportage heeft het College reeds een standpunt ingenomen en daarover geadviseerd aan de staatssecretaris en de Tweede Kamer¹. Dit standpunt is tevens verwoord in de besluiten op bezwaar van 25 november 2015² (blz. 17) voor de toelatingen van Admire (toelatingsnummer 11483 N), WOPRO Imidacloprid 70 WG (toelatingsnummer 14644 N), Gaucho Tuinbouw (toelatingsnummer 12341 N) en Kohinor 700WG (13831 N). Het standpunt van het College houdt kort gezegd in dat deze rapportage geen aanleiding vormt tot herbeoordeling van gewasbeschermingsmiddelen op basis van neonicotinoïden.

Ten aanzien van de werkzame stof thiacloprid heeft het College in deze reactie aan de Tweede Kamer en de Staatssecretaris het volgende op basis van het EASAC-rapport geconcludeerd:

“Constateringen aquatische organismen:

Herbeoordeling op aquatisch vlak is op dit moment niet nodig maar het advies is om eerst de studie met de zomerpopulatie voor thiacloprid (met gevoelige lang levende insecten (waaronder eendagsvliegen)) af te wachten en daarna te bezien of maatregelen noodzakelijk worden geacht.”

In het besluit van 20 augustus 2015 wordt in de nadere onderbouwing aangegeven dat deze studie verwacht wordt in het najaar van 2015. De finale versie van deze studie is op het tijdstip van het nemen van onderhavig besluit nog niet gepubliceerd en is derhalve niet meegenomen in de besluitvorming op het intrekkingverzoek. Het College is van oordeel dat met de afhandeling van onderhavig verzoek reeds geruime tijd gemoed is geweest en acht wachten op de uitslag van dit onderzoek, waarvan niet bekend is wanneer dat kan worden verwacht, niet opportuun.

Conclusie

Gelet op het bovenstaande ziet het College geen aanwijzing dat, op basis van het door verzoeker geleverde argument inzake het EASAC-rapport, niet langer wordt voldaan aan de toelatingsvereisten van artikel 29 Verordening 1107/2009. Daarom wordt het verzoek tot intrekking van de volgende toegelaten gewasbeschermingsmiddelen niet in behandeling genomen:

- Admire (11483 N)
- WOPRO Imidacloprid 70 WG (14644 N)
- Gaucho Tuinbouw (12341 N)
- Kohinor 700 WG (13831 N)
- Calypso (12452 N)
- Dadian (13007 N)

2.2 Zuiveringsvoorschriften glastuinbouw leiden niet tot verbetering waterkwaliteit Imidaclopridhoudende middelen

De verzoekers geven aan dat zij in het kader van lopende bezwaarprocedures tegen de toelating van middelen op basis van imidacloprid, informatie hebben ingediend waaruit zou blijken dat de verplichting tot zuivering van drain-, drainagewater en filterspoelwater bij toepassing van imidacloprid in kassen, niet heeft geleid tot een verbetering van de waterkwaliteit. Daaruit leiden verzoekers af dat op dit ogenblik geen geschikte methodes voorhanden zijn om de ernstige overschrijdingen van de nu gehanteerde norm voor kwaliteit van oppervlaktewater, door gebruik van imidacloprid in de glastuinbouw, te beëindigen.

¹ Tweede Kamer der Staten Generaal, Vergaderjaar 2015-2016 27 858, Nr. 344,

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2016Z00495&did=2016D01084

² http://www.ctb.agro.nl/ctb_files/151125_11483.PDF

Overweging van het College

Het College heeft in de brief van 20 augustus 2015 met kenmerk 201508200184 aangegeven dat deze informatie in de genoemde lopende bezwaarprocedures wordt behandeld.

De genoemde informatie, ingediend namens SNM en Greenpeace in het bezwaarschrift met nummer 2014-28, waarop op 25 november 2015 is besloten, betreft een analyse door Greenpeace van de monitoringdata van imidacloprid in het oppervlaktewater over 2014 tot begin 2015.

Bij besluit op bezwaar van 25 november 2015 heeft het College aangegeven dat het van mening is dat emissiebeperkende maatregelen, indien juist en zorgvuldig toegepast, adequaat zijn om de normoverschrijdingen weg te nemen. Tevens heeft het College op 25 november 2015 besloten om het Wettelijk Gebruiksvoorschrift te verduidelijken ten aanzien van de eventuele emissieroutes; alle emissieroutes waarlangs imidacloprid via afvalwater in het milieu terecht kunnen komen, worden expliciet benoemd.

Bij zijn beslissing op bezwaar van 25 november 2015 heeft het College tevens betrokken dat het College op 9 juli 2015 heeft besloten om de verstrekking van een aantal imidaclopridhoudende middelen (waaronder Admire³, WOPRO Imidacloprid 70 WG⁴, Gaucho Tuinbouw⁵ en Kohinor 700 WG⁶) uitsluitend via Gecontroleerde Distributie te laten plaatsvinden. Daarmee wordt geborgd dat de middelen uitsluitend worden verstrekt aan inrichtinghouders die beschikken over de juiste zuiveringstechnische voorzieningen.

Deze wijzigingen in de Wettelijk Gebruiksvoorschriften in samenhang met een goed gebruik door de gebruikers en een goed toezicht door de toezichthouders voorkomt ongeoorloofde emissie naar het oppervlaktewater.

Inmiddels heeft het College op 6 juli 2016⁷ bekend gemaakt dat het voornemens is om het Wettelijk Gebruiksvoorschrift van de vier genoemde imidaclopridhoudende middelen opnieuw te wijzigen. De aanleiding tot het voornemen is dat in het voorjaar van 2016, op verzoek van de staatssecretaris van Economische Zaken, een nadere analyse van de monitoringsdata is gedaan van de gehalten imidacloprid in het oppervlaktewater van glastuinbouwgebieden. Tevens verzocht de staatssecretaris van Economische Zaken de NVWA een nalevingsrapportage op te stellen. Beide rapporten kwamen eind mei 2016 beschikbaar^{8,9}. De conclusie in het voornemen was dat:

- De toelatingsnorm voor middelen op basis van imidacloprid nog steeds substantieel wordt overschreden; de geconstateerde daling is onvoldoende om normoverschrijding te voorkomen.
- De verplichting tot waterzuivering voorafgaande aan lozing op oppervlaktewater of riool niet het beoogde effect heeft; er wordt niet of nauwelijks gezuiverd, terwijl er wel wordt geloosd.
- Het systeem van gecontroleerde distributie onvoldoende robuust is.

³ http://www.ctb.agro.nl/ctb_files/150709_11483.PDF

⁴ http://www.ctb.agro.nl/ctb_files/150709_14644.PDF

⁵ http://www.ctb.agro.nl/ctb_files/150709_12341.PDF

⁶ http://www.ctb.agro.nl/ctb_files/150709_13831.PDF

⁷ <http://www.ctgb.nl/nieuws/nieuws-berichten/2016/07/06/verbod-vier-gewasbeschermingsmiddelen-met-imidacloprid-bij-gebruik-zonder-gecertificeerde-zuivering>

⁸ [Analyse van imidacloprid in het oppervlaktewater tot en met februari 2016](#)

Auteurs: Wil L.M. Tamis, Maarten van 't Zelfde, Martina G. Vijver. ISBN: 978-90-5191-177-0

⁹ Brief van 6 juli 2016 (27 858 nr 367) van de staatssecretaris van EZ aan de Tweede Kamer en door de Tweede Kamer gepubliceerd. Rapport van het Centrum voor Milieuwetenschappen (CML, bijlage 7) en een rapport van de Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit (NVWA, bijlage 1).

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2016Z14114&did=2016D28972

Omdat de verplichting van waterzuivering en van gecontroleerde distributie voor middelen op basis van imidacloprid niet de beoogde effecten hebben gehad - er wordt immers niet/nauwelijks gezuiverd voorafgaande aan lozing op oppervlaktewater of riool - heeft het College vastgesteld dat niet voldaan is aan artikel 44, derde lid, onder c, van genoemde Vo en artikel 11, tweede lid, onder g en h, van het Besluit gewasbeschermingsmiddelen en biociden. Bovendien is er nog steeds sprake van een substantiële overschrijding van de toelatingsnorm voor imidacloprid. Er wordt derhalve niet voldaan aan een voorwaarde in de toelating.

Op grond van deze conclusies heeft het College na een zienswijzeprocedure op 16 januari 2017 besloten om een tijdelijke maatregel te nemen, zijnde een verbod op het gebruik in kassen indien geen gecertificeerde zuiveringsinstallatie aanwezig is. Gebruik is alleen toegestaan als aan onder meer een meldplicht is voldaan. Dit gewijzigde voorschrift met de meldplicht draait de bewijslast om; de koper of de gebruiker zal actief moeten aantonen dat hij aan de gestelde eisen voldoet, en wel door middel van certificaten van geaccrediteerde organisaties. Zonder deze melding is het kopen, het op voorraad hebben en het gebruik van deze middelen verboden. Tegen dit besluit hebben verzoekers geen bezwaar aangetekend.

Thiacloprid en thiamethoxam

In het intrekingsverzoek wordt het volgende aangevoerd:

“Er is geen reden om aan te nemen dat de problemen die ten aanzien van imidacloprid spelen, zich niet voordoen bij andere neonicotinoïden, nu deze vergelijkbare eigenschappen hebben en ook in het geval van de andere neonicotinoïden sprake is van veel overschrijdingen van de waterkwaliteitsnormen. Bovendien is het effect dat deze stoffen hebben cumulatief, zodat iedere emissie bijdraagt aan het reeds op veel plaatsen te hoge niveau van deze stoffen in oppervlaktewater en de schadelijke effecten die hierdoor veroorzaakt worden.”

Overweging van het College

Cumulatieve effecten waterorganismen

Het College blijft bij de conclusie omtrent de cumulatieve effecten, zoals verwoord in de brief van 20 augustus 2015:

“De neonicotinoïden zijn wel vergelijkbaar qua toxiciteit voor aquatische arthropoden, de gevoeligste groep van aquatische organismen. Er zijn echter geen data die aantonen dat de toxische effecten op aquatische organismen cumulatief zijn.”

Waterkwaliteitsnormen:

In de brief van 20 augustus 2015 heeft het College een overzicht van de overschrijdingen van de waterkwaliteitsnormen en toelatingsnormen in 2011, 2012 en 2013 gegeven. In de volgende tabel worden de normoverschrijdingen weergegeven:

Tabel 1 overzicht van normoverschrijdende meetpunten in de periode 2011-2013 voor thiacloprid en thiamethoxam (> = groter dan de norm; >5* = groter dan vijf keer de norm)

norm	JG-MKN			MAC-MKN			toelatingscriterium		
	>	> 5*	Totaal	>	> 5*	totaal	>	> 5*	totaal
2013									
<i>thiacloprid</i>	12	7	19	4	4	8	4	0	4
<i>thiamethoxam</i>	10	3	13				0	0	0
2012									
<i>thiacloprid</i>	13	10	23	4	1	5	1	0	1
<i>thiamethoxam</i>	15	2	17				0	0	0
2011									
<i>thiacloprid</i>	16	11	27	7	1	8	1	0	1

thiamethoxam	7	1	8				0	0	0
--------------	---	---	---	--	--	--	---	---	---

Inmiddels zijn de meetresultaten van 2014 ook bekend. Deze zijn als volgt:

Tabel 2 overzicht van normoverschrijdende meetpunten in de periode 2014 voor thiacloprid en thiamethoxam (> = groter dan de norm; >5* = groter dan vijf keer de norm)

norm	JG-MKN			MAC-MKN			toelatingscriterium		
	>	> 5*	Totaal	>	> 5*	totaal	>	> 5*	totaal
2014									
thiacloprid	14	10	24	6	4	10	4	0	4
thiamethoxam	10	2	12	-	-	-	0	0	0

Overschrijdingen van de waterkwaliteitsnormen op basis van de Kaderrichtlijn Water

In de brief van 20 augustus 2015 heeft het College aangegeven voldoende aanleiding te zien in de aangevoerde grond ten aanzien van de normoverschrijdingen van de waterkwaliteitsnormen zoals bedoeld in de Kaderrichtlijn Water (hierna: KRW), waarbij een correlatief verband met teelt in kassen is vastgesteld op basis van de bestrijdingsmiddelenatlas, om het intrekkingsverzoek voor Actara (12679 N), Exemptor (13138 N) en Cruiser 70 WS (12852 N) in behandeling te nemen. Dit was in lijn met het tot dan toe gevoerde toelatingsbeleid zoals beschreven in de Evaluation Manual van het Ctgb (2014) en in afwachting van de implementatie van een emissiereductieplan (ERP) en bijbehorende oorzakenanalyse zoals bedoeld in De Werd & Kruijne (2013¹⁰).

Het College is evenwel niet (langer) bevoegd om in te grijpen naar aanleiding van overschrijding van de normen uit de Kaderrichtlijn Water¹¹. Als blijkt dat er niet aan de KRW-waterkwaliteitsnormen wordt voldaan, moet de toelatinghouder een Emissiereductieplan (ERP) opstellen. Jaarlijks wordt door middel van een prioriteringslijst in overleg met de betrokken ministeries van Economische Zaken en Infrastructuur en Milieu een keuze gemaakt voor welke stoffen een emissiereductieplan dient te worden opgesteld, als op grond van de monitoringsgegevens blijkt dat niet aan de KRW-waterkwaliteitsnormen wordt voldaan. In een emissiereductieplan worden alle routes van emissie van de stof naar het oppervlaktewater geïnventariseerd en zo mogelijk gekwantificeerd. Aan de hand van de analyse worden maatregelen voorgesteld om de emissies terug te dringen.

Eén van de mogelijke uitkomsten kan zijn dat het nodig blijkt dat de toelating op verzoek van de toelatinghouder wordt aangescherpt door het College of dat de naleving van de voorschriften moet worden verbeterd. Het initiatief voor een emissiereductieplan ligt bij een toelatinghouder. Het College komt alleen in beeld indien er door een toelatinghouder een emissiereductieplan wordt opgesteld én hierbij toelatingsaspecten worden meegenomen als emissie-reducerende maatregel.

Overschrijdingen van de toelatingsnormen

Bij de beoordeling van het intrekkingsverzoek dient het College wel de veronderstelde normoverschrijdingen van de toelatingsnorm te betrekken. Daartoe dient het volgende. In de brief van 20 augustus 2015 heeft het College reeds aangegeven dat over de periode 2011 – 2013 er niet of nauwelijks normoverschrijdingen van de toelatingsnormen van thiamethoxam en thiacloprid geconstateerd zijn. De resultaten van 2014 wijken daar niet van af; deze zijn vergelijkbaar. Het

¹⁰ De Werd & Kruijne (eds), 2013. Interpretation of surface water monitoring results in the authorisation procedure of plant protection products in the Netherlands. WUR-PRI report 2013-02

¹¹ Artikel 2.10 van de Regeling gewasbeschermingsmiddelen en biociden is komen te vervallen na een wijziging van de Rgb eind 2011. Zie de Regeling van 18 april 2011, nr. 199735 tot wijziging van de Regeling gewasbeschermingsmiddelen en biociden in verband met het vervallen van de pre-registratietoets water, Stcrt 2011, 7151. In artikel 8.11 van de Regeling gewasbeschermingsmiddelen en biociden zoals die thans geldt, is uitsluitend opgenomen dat het Ctgb het MTR voor waterorganismen op verzoek berekent aan de hand van de methode INS. Andere bevoegdheden in het kader van de KRW zijn daarmee vervallen.

Aanleiding: motie Snijder-Hazelhoff/Koopmans, TK 32 372, nr. 42.

beperkt aantal overschrijdingen is niet statistisch gecorreleerd met een bepaald type landgebruik. Het College ziet daarom geen aanleiding hierop in te grijpen.

Het College heeft reeds onder 2.2 vanaf pagina 11 een reactie gegeven op de geconstateerde overschrijdingen van de toelatingsnormen van imidacloprid.

Conclusie

Gelet op het bovenstaande ziet het College geen aanwijzing dat op basis van het door verzoeker geleverde argument inzake overschrijding van de waterkwaliteitsnormen niet langer wordt voldaan aan de toelatingsvereisten van artikel 29 Verordening 1107/2009. Daarom wordt het verzoek tot intrekking van de volgende toegelaten gewasbeschermingsmiddelen niet in behandeling genomen:

- Admire (11483 N)
- WOPRO Imidacloprid 70 WG (14644 N)
- Gaucho Tuinbouw (12341 N)
- Kohinor 700 WG (13831 N)
- Calypso (12452 N)
- Dadian (13007 N)

Gelet op het bovenstaande ziet het College geen aanleiding op basis van het door verzoeker geleverde argument inzake overschrijding van de waterkwaliteitsnormen aan te nemen dat niet of niet meer wordt voldaan aan de toelatingseisen van artikel 29 Verordening 1107/2009. Daarom wordt het verzoek tot intrekking van de volgende toegelaten gewasbeschermingsmiddelen afgewezen:

- Actara (12679 N)
- Cruiser 70 WS (12852 N)
- Exemptor (13138 N)

2.3 Nieuwe studies

De verzoekers verwijzen naar een drietal specifieke studies - die niet allemaal in het EASAC rapport zijn opgenomen - als basis voor het verzoek tot intrekken:

- * Hallman, C. et al. 2014
- * Ründlof, M. et al. 2015
- * Kessler, et al. 2015

Overweging van het College

Het College heeft in de brief van 20 augustus 2015 met kenmerk 201508200184 als volgt op de door verzoeker aangehaalde studies gereageerd:

“Hallman et. al. 2014 (Nature) – correlatie tussen afnemende populatietrends van vogels en gehalten imidacloprid in het oppervlaktewater in Nederland (en wijzen zij op de mogelijke indirecte effecten van bestrijdingsmiddelen op vertebraten via het wegvallen van voedsel).

Hier heeft College in september 2014 per brief aan de staatssecretaris op gereageerd. Hierin kwam naar voren dat, op basis van de aangehaalde publicatie, geen causaal verband kon worden aangetoond tussen de populatietrends van vogels en gehalten imidacloprid in het oppervlaktewater.

Ook werd gesteld: “Het College is alert op signalen uit de wetenschappelijke literatuur over effecten van gewasbeschermingsmiddelen. Het Nature-artikel is één van die signalen. In de afgelopen jaren zijn maatregelen genomen om de effecten van imidacloprid op de bijenstand en op het waterleven binnen aanvaardbare normen te houden. Het effect van deze maatregelen zal de komende tijd zichtbaar (moeten) worden in verlaging van de gehalten imidacloprid in oppervlaktewater. Het

College is van mening dat de uitwerking van deze maatregelen moet worden afgewacht alvorens eventuele nieuwe maatregelen aan de orde kunnen zijn.

Omtrent het standpunt van verzoekers dat het bij deze studie duidelijk is dat het gaat om een cumulatief effect van alle toepassingen van gewasbeschermingsmiddelen op basis van neonicotinoïden, die zich bij toepassing snel door het gehele milieu zouden verspreiden en op grote schaal biologisch beschikbaar zouden raken heeft het College in de brief van 20 augustus 2015 als volgt gereageerd:

“De neonicotinoïden hebben wel hetzelfde werkingsmechanisme, maar ze zijn niet allemaal vergelijkbaar. Thiacloprid en acetamiprid zijn weliswaar neonicotinoïden, maar verschillen in moleculaire structuur van imidacloprid en thiamethoxam en zijn daardoor zowel minder persistent in de bodem als minder toxisch voor honingbijen. Dit laatste blijkt voor beide stoffen uit data voor acute toxiciteit (zie tabel 3 hieronder).

Voor thiacloprid blijkt bovendien uit de openbare literatuur dat de chronische toxiciteit lager is dan die van imidacloprid en thiamethoxam (zie analyse Ctgb EASAC). Thiacloprid en acetamiprid worden algemeen als minder bij-gevaarlijk gezien dan andere neonicotinoïden. Dit wordt ook ondersteund door het feit dat de Europese Commissie aan EFSA tot nu toe nog geen opdracht heeft gegeven om voor thiacloprid en acetamiprid om herbeoordelingen voor het aspect bijen uit te voeren.

Thiamethoxam lijkt meer op imidacloprid, en clothianidin is een metaboliet van thiamethoxam. Deze drie stoffen (imidacloprid, thiamethoxam en clothianidin) zijn toxischer voor honingbijen (acuut) dan acetamiprid en thiacloprid. Tabel 3 vat de (acute) toxiciteitswaarden voor bijen voor alle vijf de stoffen samen.

Tabel 3 Acute toxiciteit voor bijen van (neonicotinoïde) insecticiden

Stof	orale LD50 (µg a.s./bij)	contact LD50 (µg a.s./bij)	Bron
<i>Thiacloprid</i>	17.32	38.82	<i>Review Report 2004</i>
<i>Acetamiprid</i>	14.53	8.09	<i>Review Report 2004</i>
<i>Imidacloprid</i>	0.0037	0.081	<i>EFSA conclusion 2008</i>
<i>Thiamethoxam</i>	0.005	0.024	<i>Review Report 2006</i>
<i>Clothianidin</i>	0.00379	0.0275*	<i>Review Report 2013</i>

*Als metaboliet van thiamethoxam.

De neonicotinoïden zijn onderling niet vergelijkbaar qua toxiciteit voor bijen. Thiacloprid en acetamiprid zijn minder toxisch voor bijen dan imidacloprid en thiamethoxam.

***Rundlöf et al. 2015 (Nature)** - onder volledig realistisch blootstellingsregime in het veld, blijkt dat, onder de omstandigheden van de studie, zaadcoating met clothianidin van koolzaad geen negatieve effecten had op honingbijen, maar wel op hommels en solitaire bijen.*

Hier heeft het College in juli 2015 per brief aan de staatssecretaris op gereageerd (zie EASAC analyse):

“Deze publicatie gaat in op de vraag hoe neonicotinoïden bijen beïnvloeden. Het betreft een veldproef op een realistische landbouwschaal. De auteurs beschrijven negatieve effecten van het neonicotinoïde clothianidin op hommels en overige wilde bijen, terwijl geen effect op honingbijen gevonden werd. Op basis van de gevonden effecten concluderen de auteurs dat de honingbij niet geschikt is als standaard indicatorsoort voor alle bijen. Het is goed hier op te merken dat de geteste toepassing momenteel niet toegelaten is in Europa, maar over het algemeen is dit soort onderzoek zeer relevant voor de risicobeoordeling.

Op grond van de huidige kennis zoals in het EASAC-rapport samengevat en op grond van de Nature-publicatie van Rundlöf, ziet het College geen aanleiding om op dit moment in te grijpen in bestaande toelatingen en is versoepeling van de bestaande beperkende maatregelen eveneens nu niet nodig.”

Kessler et. al. 2015 (Nature) is ook door het College beoordeeld in de EASAC analyse:

“Het onderzoek richt zich op de vraag of honingbijen en hommels in staat zijn onderscheid te maken tussen suikerwater met en zonder imidacloprid, clothianidin of thiamethoxam.

Dit onderzoek kan helpen bij het verklaren van gevonden effecten op volkniveau, maar is op zichzelf niet relevant voor gebruik binnen een risicobeoordeling.”

Het College hanteert dit uitgangspunt nu ook en heeft geen reden om iets toe te voegen of te wijzigingen ten aanzien van de reeds door haar gegeven reactie in de brief van 20 augustus 2015.

Conclusie

Gelet op het bovenstaande ziet het College geen aanwijzing dat op basis van de door verzoeker aangehaalde studies inzake insecten etende vogels en bijen niet langer wordt voldaan aan de toelatingsvereisten van artikel 29 Verordening 1107/2009. Daarom wordt het verzoek tot intrekking van de volgende toegelaten gewasbeschermingsmiddelen niet in behandeling genomen:

- Admire (11483 N)
- WOPRO Imidacloprid 70 WG (14644 N)
- Gaucho Tuinbouw (12341 N)
- Kohinor 700 WG (13831 N)
- Calypso (12452 N)
- Dadian (13007 N)

College voor de toelating van
gewasbeschermingsmiddelen en biociden
Postbus 8030
6710 AA EDE

25 NOV 2016

Retour naar correspondentieadres: postbus 1685, 1000 BR Amsterdam

Datum: 24 november 2016
Inzake: Verzoek intrekking toelating neonicotinoiden
Ons kenmerk:
Uw kenmerk:
E-mail:
Tel.nr:

AANTEKENEN EN PER TELEFAX 0317 – 471 899

ZIENSWIJZE naar aanleiding van het voornemen van het Ctgb, gepubliceerd op 28 oktober 2016, om het verzoek tot intrekking van de toelating van gewasbeschermingsmiddelen die gebaseerd zijn op imidacloprid of een andere actieve stof uit de groep neonicotinoiden gedeeltelijk niet in behandeling te nemen en gedeeltelijk af te wijzen.

Geacht college,

Als advocaat/gemachtigde van:

- Stichting Natuur & Milieu, gevestigd te Utrecht,
- Stichting Greenpeace Nederland, gevestigd te Amsterdam
- Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, gevestigd te Zeist

(verder 'verzoekers') verzocht ik u op 30 juni 2015 om op een zo kort mogelijke termijn over te gaan tot het intrekken van de toelatingen van alle gewasbeschermingsmiddelen op basis van een actieve stof die behoort tot de neonicotinoiden.

In een besluit van 20 augustus 2015 hebt u dit verzoek gedeeltelijk afgewezen, gedeeltelijk in behandeling genomen en voor het overige aangehouden. Op 28 oktober 2016 hebt u in de Staatscourant een voornemen gepubliceerd om het verzoek voor zover dat was aangehouden of in behandeling genomen alsnog gedeeltelijk niet in behandeling te nemen en gedeeltelijk af te wijzen.

U hebt mij in de gelegenheid gesteld namens verzoekers een zienswijze in te dienen, hetgeen ik hierbij doe. De zienswijze volgt de door u in bijlage II bij het voornemen gevolgde rubricering.

EASAC-rapport

1. Op pagina 6 van Bijlage I merkt u op dat de daar genoemde studie met de zomerpopulatie voor thiacloprid niet kon worden afgewacht. Verzoekers zien niet in waarom dat niet mogelijk was. De behandeling van het intrekkingverzoek duurt inmiddels meer dan een jaar en aan te nemen valt dat de voor het najaar van 2015 aangekondigde studie op relatief korte termijn tegemoetgezien kan worden, althans had concreet onderbouwd moeten worden dat de studie inderdaad nog lang op zich zou laten wachten. Verzoekers menen daarom dat de besluitvorming ten aanzien van Thiacloprid nog langer kan worden aangehouden.

Zulveringsvoorschriften glastuinbouw leiden niet tot verbetering waterkwaliteit

2. Ten aanzien van middelen op basis van de actieve stof Imidacloprid stelt u in Bijlage II onder 2.2 dat inmiddels verdergaande maatregelen zijn voorgenomen om verontreiniging vanuit glastuinbouwbedrijven tegen te gaan. Hoewel verzoekers op zich geen bezwaren hebben tegen verdere inperking van de gebruiksvoorschriften van deze middelen menen zij dat het Ctgb ten onrechte in het onverminderd voortgaan van de overschrijdingen in glastuinbouwgebieden geen reden ziet de toelatingen van deze middelen in de glastuinbouw geheel in te trekken. Naar de mening van verzoekers blijkt uit de voorgeschiedenis dat reeds twee maal geprobeerd is door middel van, volgens het Ctgb, goed handhaafbare voorschriften de verontreiniging vanuit de glastuinbouw terug te dringen. Uit het feit dat de overschrijdingen daarna zijn voortgegaan valt op te maken dat de verontreiniging ook indien goed handhaafbare en in theorie effectieve voorschriften onverminderd voortgaat. Uit dit gegeven leiden verzoekers verder af dat zowel glastuinders als de handel zich kennelijk niets gelegen laten liggen aan beperkende voorschriften. Onder dergelijke omstandigheden menen verzoekers dat het niet mogelijk is (handhaafbare) voorschriften op te nemen in een toelatingsbesluit, zodat de enige weg die het Ctgb nog open staat is de toelating voor de toepassingen die tot overschrijdingen leiden geheel te beëindigen.
3. Daar komt bij dat de voorgenomen beperkende voorschriften niet wezenlijk verschillen van de beperkingen die reeds waren opgenomen in de aanvullende beperkingen voor glastuinbouwbedrijven die zijn ingevoerd in 2015. Toen was reeds sprake van een aanvullend verbod dat zich richtte op de distributieketen. De gang van zaken sinds die tijd heeft duidelijk gemaakt dat dit soort maatregelen niet werkt. Uit de op het voornemen ingediende zienswijzen blijkt dat zowel de unie van waterschappen als de landbouworganisaties de maatregel niet realistisch en niet uitvoerbaar achten. Naar de mening van verzoekers kan het voornemen nog verdergaande maatregelen te treffen daarom geen reden zijn om af te zien van intrekking van de toelatingen wat betreft de toepassingen in de glastuinbouw nu dit in de gegeven situatie de enige realistische en uitvoerbare maatregel is.

4. Verzoekers menen gezien het bovenstaande dat hun verzoek om intrekking van de middelen op basis van imidacloprid in behandeling moet worden genomen en dat de toelatingen voor wat betreft toepassingen in de glastuinbouw dienen te worden ingetrokken.

Thiacloprid en thiamethoxam

5. Ten aanzien van de cumulatieve effecten blijft het Ctgb bij zijn conclusie uit 2015 dat geen sprake is van data die aantonen dat de toxische effecten van neonicotinoïden op aquatische organismen cumulatief zijn. Hiertegen brengen verzoekers in dat uit recent onderzoek (Bijlage) blijkt dat wel degelijk cumulatieve effecten optreden en dat zodoende een benadering waarin per stof effecten worden beschouwd niet adequaat is.
6. Ten aanzien van de geconstateerde overschrijding van KRW-waterkwaliteitsnormen door gebruik van de middelen Actara, Exemptor en Cruiser valt op te merken dat de toelating beheerst wordt door artikel 29 van Verordening (EG) Nr. 1107/2009, dat onder meer bepaalt dat het gebruik van een gewasbescherming moet voldoen aan de eisen van artikel 4, lid 3 van die verordening. Bij de beoordeling moet de stand van wetenschap en techniek worden toegepast. Op grond van art. 4, eerste lid van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden is het Ctgb aangewezen als de Autoriteit in de zin van artikel 75 van de Verordening (EG) Nr. 1107/2009, hetgeen betekent dat in beginsel het Ctgb de bepalingen van deze verordening moet kunnen uitvoeren. Als op basis van technische en wetenschappelijke inzichten is vastgesteld dat het gebruik van middelen leidt tot overschrijding van waterkwaliteitsnormen is het daarom de taak van het Ctgb deze overschrijdingen door middel van aanpassing van de toelating te beëindigen. Voor toepassing van andere instrumenten op basis van andere regelingen, door andere overheden, laat de verordening (EG) Nr. 1107/2009 geen ruimte. Hoewel verzoekers niet inzien op welke wijze het Besluit gewasbeschermingsmiddelen en biociden dan wel de Regeling Gewasbeschermingsmiddelen en biociden in de weg staan aan toetsing aan KRW-waterkwaliteitsnormen door het Ctgb menen zij dat, indien dat het geval zou zijn, de Nederlandse regeling onverblindend is aangezien deze niet in de weg kan staan aan een behoorlijke uitvoering van de Verordening (EG) Nr. 1107/2009. Naar de mening van verzoekers dient het Ctgb hun verzoek tot intrekking van de toelatingen van deze middelen in de glastuinbouw in te willigen.
7. Voorts wijzen verzoekers er op dat toelatingen voor gebruik van middelen op basis van imidacloprid in de aardappelteelt niet zijn verleend of ingetrokken omdat gebleken is dat de aardappelplant een voor bijen aantrekkelijk gewas is. Dit zou naar de mening van verzoekers reden moeten zijn om ook de toelating van andere middelen op basis van neonicotinoïden die gebruikt worden in de aardappelteelt in te trekken. In het bijzonder geldt dat voor het middel actara, op basis van thiamethoxam. Daarom menen verzoekers dat hun verzoek tot intrekking van de toelating voor deze toepassing in het licht van de inmiddels beschikbaar gekomen informatie dient te worden ingewilligd.

3

Nieuwe studies (effect op vogels)

8. Een laatste punt waar verzoekers op wijzen is dat zij in hun verzoek hebben verwezen naar het onderzoek van Hallmann, C. et al. (2014), Declines in Insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentrations, *Nature* 511 (7509), 341–343), waardoor is komen vast te staan dat de populatie van insectenetende vogels in Nederland aantoonbaar is afgenomen sinds het gebruik van neonicotinoiden begon en dat deze afname direct in verband te brengen valt met het gebruik van neonicotinoiden in de landbouw in Nederland. Zij menen dat hierdoor zodanig aannemelijk is dat het gebruik van deze middelen een onaanvaardbaar negatief effect heeft op niet-doelwitorganismen en dat niet voldaan wordt aan de vereisten van artikel 29 van verordening (EG) Nr. 1107/2009. Hierbij is naar hun mening van belang dat bij het beoordelen van de negatieve effecten van deze middelen op grond van artikel 1, vierde lid van verordening (EG) Nr. 1107/2009 het voorzorgsbeginsel van toepassing is. Deze bepaling stelt letterlijk dat dit is 'teneinde te garanderen dat werkzame stoffen of middelen die op de markt worden gebracht niet schadelijk zijn voor de gezondheid van mensen en dieren of voor het milieu.' Het gaat hier om aantoonbare effecten op populatieniveau, die indien beschikbaar zoals hier voorrang hebben op de overige in de toelating gebruikte criteria. Artikel 1, vierde lid van verordening (EG) Nr. 1107/2009 bepaalt uitdrukkelijk dat lidstaten er niet van weerhouden worden wanneer wetenschappelijke onzekerheid bestaat het voorzorgsbeginsel toe te passen.
9. Naar de mening van verzoekers is het door middel van onderzoek vaststellen van een verband met zulke duidelijke negatieve effecten op populatieniveau voldoende om, zo lang niet kan worden uitgesloten dat deze te wijten zijn aan gebruik van neonicotinoiden, het gebruik van deze middelen in Nederland te beëindigen, te meer nu het op grond van de huidige toelatingen niet mogelijk is een volumebeleid te voeren of dit gebruik op andere wijze adequaat te beperken.

4

Conclusie

Gezien al het voorgaande verzoek ik u uw definitieve besluit naar aanleiding van deze zienswijzen aan te passen.

Bijlage: Aankondiging seminar E. Maloney

TOXICOLOGY CENTRE 990 SEMINAR SERIES

Erin Maloney

Toxicology Graduate Program

Dr. Karsten Liber & Dr. Christy Morrissey, Co-Supervisors

“Neonicotinoid Insecticides: Characterizing Cumulative Toxicity of Binary Mixtures under Acute Exposure Scenarios”

Neonicotinoid insecticides are currently the most widely purchased and heavily used class of agrochemicals available world-wide. Commonly applied as seed-treatments or foliar sprays, these compounds are used to protect crops against a broad spectrum of biting-sucking insects. Neonicotinoids are highly water soluble, so following application these compounds (e.g., imidacloprid, clothianidin, and thiamethoxam) can move into nearby aquatic systems where they may display multi-season persistence in sediment, posing a risk to resident aquatic insect populations. Since application of different neonicotinoids often occurs within the same watershed, or between growing seasons, neonicotinoids are frequently detected in aquatic systems as binary and ternary mixtures. However, the cumulative toxicity of neonicotinoid mixtures is poorly characterized, therefore current regulations are based on single-compound toxicity values. This research aims to fill that knowledge gap by characterizing the cumulative toxicity of binary mixtures of commonly used neonicotinoids (imidacloprid (IMI), clothianidin (CLO), and thiamethoxam (TMX)) to larvae of the sensitive aquatic insect *Chironomus dilutus* under acute exposure scenarios. Single-compound toxicity was assessed in 96-hour laboratory tests, yielding toxicity threshold values (LC50) of 4.63 (3.96 – 5.41), 5.93 (5.29 – 6.65), and 55.34 (43.98 – 69.64) µg/L for IMI, CLO, and TMX respectively. These values were used to develop parametric models, which were statistically compared to the toxicity of binary mixtures from similar laboratory studies, using the MIXTOX modeling approach. CLO-TMX mixtures demonstrated concentration-additive synergistic toxicity. IMI-CLO mixtures demonstrated response-additive synergistic toxicity. IMI-TMX mixtures demonstrated response-additive dose-ratio dependent synergism, with toxicity shifting from antagonism to synergism as the relative concentration of TMX was increased. Results obtained indicate that under acute exposure scenarios, toxicity of binary neonicotinoid mixtures cannot be accurately predicted by direct addition of chemical concentrations, calling into question the protectiveness of current regulatory practices for aquatic ecosystems.

Monday, February 29th, 2016
12:30 pm
WCVM, Room 2115

All are welcome to attend

Coffee & Timbits will be served prior to the seminar.

Bijlage V Toelichting op het besluit en reactie op de zienswijze

De indiener van de zienswijze betwist op een negental punten het voornemen van het College tot niet in behandeling name en afwijzen van het verzoek tot intrekking. In deze bijlage wordt per betwist punt een reactie door het Ctgb gegeven. Het Ctgb betreft bij haar reactie alle gegevens zoals die bekend waren tot en met het indienen van de zienswijze.

Zienswijze 1, met betrekking tot het EASAC-rapport:

“Op pagina 6 van Bijlage I merkt u op dat de daar genoemde studie met de zomerpopulatie voor thiacloprid niet kon worden afgewacht. Verzoekers zien niet in waarom dat niet mogelijk was. De behandeling van het intrekkingsverzoek duurt inmiddels meer dan een jaar en aan te nemen valt dat de voor het najaar van 2015 aangekondigde studie op relatief korte termijn tegemoetgezien kan worden, althans had concreet onderbouwd moeten worden dat de studie inderdaad nog lang op zich zou laten wachten. Verzoekers menen daarom dat de besluitvorming ten aanzien van thiacloprid nog langer kan worden aangehouden.”

REACTIE CTGB

De studie met de zomerpopulatie is tot op heden nog niet afgerond en kan daarom ook niet worden meegenomen. Daarnaast vindt ter uitvoering van artikel 14 van Verordening 1107/2009 momenteel een herevaluatie plaats van de werkzame stof thiacloprid door het Verenigd Koninkrijk en deze dient uiterlijk 30 april 2018 te zijn afgerond.

Na een eventuele herplaatsing van de werkzame stof dient binnen uiterlijk één jaar de herregistratie van gewasbeschermingsmiddelen op basis van thiacloprid te zijn afgerond. De toegelaten middelen worden dan op basis van de stand der wetenschap beoordeeld en indien de betreffende studie met de zomerpopulatie dan definitief is, wordt deze in ogenschouw genomen bij de beoordeling.

Zienswijze 2, met betrekking tot zuiveringsvoorschriften glastuinbouw en waterkwaliteit:

“Ten aanzien van middelen op basis van de actieve stof imidacloprid stelt u in Bijlage II onder 2.2 dat inmiddels verdergaande maatregelen zijn voorgenomen om verontreiniging vanuit glastuinbouwbedrijven tegen te gaan. Hoewel verzoekers op zich geen bezwaren hebben tegen verdere inperking van de gebruiksvoorschriften van deze middelen menen zij dat het Ctgb ten onrechte in het onverminderd voortgaan van de overschrijdingen in glastuinbouwgebieden geen reden ziet de toelatingen van deze middelen in de glastuinbouw geheel in te trekken. Naar de mening van verzoekers blijkt uit de voorgeschiedenis dat reeds twee maal geprobeerd is door middel van, volgens het Ctgb, goed handhaafbare voorschriften de verontreiniging vanuit de glastuinbouw terug te dringen. Uit het feit dat de overschrijdingen daarna zijn voortgegaan valt op te maken dat de verontreiniging ook indien goed handhaafbare en in theorie effectieve voorschriften onverminderd voortgaat. Uit dit gegeven leiden verzoekers verder af dat zowel glastuinders als de handel zich kennelijk niets gelegen laten liggen aan beperkende voorschriften. Onder dergelijke omstandigheden menen verzoekers dat het niet mogelijk is (handhaafbare) voorschriften op te nemen in een toelatingsbesluit, zodat de enige weg die het Ctgb nog open staat is de toelating voor de toepassingen die tot overschrijdingen leiden geheel te beëindigen”.

REACTIE CTGB

Inmiddels heeft het Ctgb op 16 januari 2017 het voorgenomen besluit –waar Habitat aan refereert– omgezet naar een definitief besluit. Dit besluit houdt een tijdelijk koop- en gebruiksverbod in tenzij

een certificaat wordt overgelegd. Deze certificaten zijn er nu nog niet. Deze certificaten worden alleen verstrekt als aangetoond is aan een geaccrediteerde certificeerder dat er niet wordt geloosd, dan wel dat daadwerkelijk een zuiveringsinstallatie is geplaatst en wordt gebruikt die afvalwater voldoende zuivert van imidacloprid. Omdat deze certificaten er nu nog niet zijn (het systeem daarvoor is nog in ontwikkeling) komt het besluit op dit moment neer op een verbod. De focus voor het Ctgb is het omkeren van de bewijslast. Het kopen van en het gebruiken van imidaclopridhoudende middelen in kassen is niet toegestaan tenzij een certificaat kan worden overgelegd. Hierbij is ook een geheelverbod (intrekking van de toelating van imidaclopridhoudende gewasbeschermingsmiddelen voor de glastuinbouw) overwogen, maar Ctgb vindt een dergelijk verbod op dit moment niet proportioneel zolang andere, minder vergaande maatregelen mogelijk én effectief zijn.

Zienswijze 3, met betrekking tot zuiveringsvoorschriften glastuinbouw en waterkwaliteit:

“Daar komt bij dat de voorgenomen beperkende voorschriften niet wezenlijk verschillen van de beperkingen die reeds waren opgenomen in de aanvullende beperkingen voor glastuinbouwbedrijven die zijn ingevoerd in 2015. Toen was reeds sprake van een aanvullend verbod dat zich richtte op de distributieketen. De gang van zaken sinds die tijd heeft duidelijk gemaakt dat dit soort maatregelen niet werkt. Uit de op het voornemen ingediende zienswijzen blijkt dat zowel de unie van waterschappen als de landbouworganisaties de maatregel niet realistisch en niet uitvoerbaar achten. Naar de mening van verzoekers kan het voornemen nog verdergaande maatregelen te treffen daarom geen reden zijn om af te zien van intrekking van de toelatingen wat betreft de toepassingen in de glastuinbouw nu dit in de gegeven situatie de enige realistische en uitvoerbare maatregel is.”

REACTIE CTGB

Inmiddels zijn de zienswijzen verwerkt en is het besluit op 16-1-2017 definitief geworden.

In de zienswijzen op het bedoelde voorgenomen besluit hebben meerdere partijen bedenkingen aangegeven bij het voorgestelde systeem en is verzocht om aan te sluiten bij de ontwikkelingen van het Hoofdlijnenakkoord. Het Ctgb gaat daarin ten dele mee, namelijk voor zover het gaat om de zuiveringsinstallaties zelf (plaatsing op de BZG lijst). Dat de betreffende installatie zuivert tot het vereiste percentage van tenminste 99,5 % voor imidacloprid zal ten genoegen van het Ctgb met een additioneel testrapport moeten worden aangetoond.

Het daadwerkelijke gebruik (correcte installatie, periodiek onderhoud, logboek) zal evenwel met een certificaat van een geaccrediteerde instantie moeten worden aangetoond. Ook de optie dat er in het geheel geen afvalwater wordt geloosd (de zogenoemde *gesloten kas*) zal moeten worden aangetoond met een certificaat van een geaccrediteerde organisatie. Voor het Ctgb is immers belangrijk dat alleen een teler die aantoonst dat hij daadwerkelijk zuivert met tenminste 99,5% of aantoonst dat hij niet loost, middelen met imidacloprid kan kopen en gebruiken. In beide gevallen is certificering een belangrijke waarborg dat daadwerkelijk aan de gestelde eisen wordt voldaan. Hiermee wordt de bewijslast omgekeerd om misbruik te voorkomen. De koper en de gebruiker hebben een toonplicht. Totdat de certificaten er zijn is het kopen en het gebruiken van deze middelen niet toegestaan.

Een wezenlijk verschil tussen het recent genomen besluit (16-1-2017) en de eerdere besluiten (2014/2015) is dat er nu geen sprake is van “toegelaten gebruik, mits” maar van “verbod, tenzij”, waarbij de eisen duidelijk zijn vastgelegd.

Zienswijze 4 met betrekking tot zuiveringsvoorschriften glastuinbouw en waterkwaliteit:

“Verzoekers menen gezien het bovenstaande dat hun verzoek om intrekking van de

middelen op basis van imidacloprid in behandeling moet worden genomen en dat de toelatingen voor wat betreft toepassingen in de glastuinbouw dienen te worden ingetrokken.”

REACTIE CTGB

Zoals aangegeven en toegelicht in de genomen besluiten van 16 januari 2017 voor de gewasbeschermingsmiddelen Admire, Gaucho Tuinbouw, Kohinor 700 WG en WOPRO Imidacloprid 70 WG, gericht op de naleving van voorschriften voor verbetering van de waterkwaliteit, ziet het Ctgb geen aanleiding om de toelatingen van genoemde middelen in de glastuinbouw in te trekken. Zie ook de reactie van Ctgb op zienswijzen nummers 2 en 3.

Zienswijze 5 met betrekking tot thiacloprid en thiamethoxam:

“Ten aanzien van de cumulatieve effecten blijft het Ctgb bij zijn conclusie uit 2015 dat geen sprake is van data die aantonen dat de toxische effecten van neonicotinoiden op aquatische organismen cumulatief zijn. Hiertegen brengen verzoekers in dat uit recent onderzoek (Bijlage) blijkt dat wel degelijk cumulatieve effecten optreden en dat zodoende een benadering waarin per stof effecten worden beschouwd niet adequaat is.”

REACTIE CTGB

Verzoeker verwijst naar de bijlage behorend bij de brief met zienswijzen zoals ingediend op 25 november 2016. De bijlage refereert naar een seminar dat op 29 februari 2016 is gehouden inzake cumulatieve toxiciteit. Anders dan verzoeker stelt bevat de bijlage geen specifieke studies ter onderbouwing van de door verzoeker ingebrachte zienswijze. Het Ctgb kan deze dan ook niet beoordelen.

Ten overvloede wil het Ctgb aanvullen dat bij de beoordeling van een aanvraag tot toelating van een gewasbeschermingsmiddel cumulatieve effecten alleen worden meegenomen indien de betreffende formulering meerdere werkzame stoffen bevat of indien op het etiket van het middel expliciet staat aangegeven dat het middel gebruikt dient te worden in combinatie met een ander middel in een tankmix. Deze beoordeling is op dit moment vereist op grond van het huidige toetsingskader.

Zienswijze 6 met betrekking tot thiacloprid en thiamethoxam:

“Ten aanzien van de geconstateerde overschrijding van KRW-waterkwaliteitsnormen door gebruik van de middelen Actara, Exemptor en Cruiser valt op te merken dat de toelating beheerst wordt door artikel 29 van Verordening (EG) Nr.1107/2009, dat onder meer bepaalt dat het gebruik van een gewasbescherming moet voldoen aan de eisen van artikel 4, lid 3 van die verordening. Bij de beoordeling moet de stand van wetenschap en techniek worden toegepast. Op grond van art, 4, eerste lid van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden is het Ctgb aangewezen als de Autoriteit in de zin van artikel 75 van de Verordening (EG) Nr. 1107/2009, hetgeen betekent dat in beginsel het Ctgb de bepalingen van deze verordening moet kunnen uitvoeren. Als op basis van technische en wetenschappelijke inzichten is vastgesteld dat het gebruik van middelen leidt tot overschrijding van waterkwaliteitsnormen is het daarom de taak van het Ctgb deze overschrijdingen door middel van aanpassing van de toelating te beëindigen. Voor toepassing van andere instrumenten op basis van andere regelingen, door andere overheden, laat de verordening (EG) Nr. 1107/2009 geen ruimte. Hoewel verzoekers niet inzien op welke wijze het Besluit gewasbeschermingsmiddelen en biociden dan wel de Regeling Gewasbeschermingsmiddelen en biociden in de weg staan aan toetsing aan KRW-waterkwaliteitsnormen door het Ctgb menen zij dat, indien dat het geval zou zijn, de Nederlandse regeling onverbindend is aangezien deze niet in de weg kan staan aan een behoorlijke uitvoering van de Verordening (EG) Nr. 1107/2009. Naar de mening van verzoekers dient het Ctgb hun verzoek tot intrekking van de toelatingen van deze middelen in de glastuinbouw in te willigen”.

REACTIE CTGB

Het artikel 4.3 waar de NGO's naar verwijzen betreft een algemeen artikel en verwijst niet specifiek naar de KRW-normen. Aan artikel 4.3 wordt geacht voldaan te zijn als de toelatingsnormen zoals vastgesteld in het kader van de Verordening Gewasbescherming niet worden overschreden. De Nederlandse wetgever heeft ervoor gekozen voor de uitvoering van de KRW-normen geen gebruik te maken van de toelatingseisen, maar van instrumenten uit andere wetgeving. Wel kan de toelatinghouder zelf, via de zogenoemde ERP, voorstellen doen voor toelatingsvoorwaarden die rekening houden met de KRW-normen. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de KRW-normen ligt derhalve bij andere organen of instanties dan het Ctgb en de vraag of zij daarmee naar behoren omgaan, dient dan ook bij die instanties aan de orde te worden gesteld.

Zienswijze 7 met betrekking tot thiacloprid en thiamethoxam:

“Voorts wijzen verzoekers er op dat toelatingen voor gebruik van middelen op basis van imidacloprid in de aardappelteelt niet zijn verleend of ingetrokken omdat gebleken is dat de aardappelplant een voor bijen aantrekkelijk gewas is. Dit zou naar de mening van verzoekers reden moeten zijn om ook de toelating van andere middelen op basis van neonicotinoïden die gebruikt worden in de aardappelteelt in te trekken. In het bijzonder geldt dat voor het middel Actara, op basis van thiamethoxam. Daarom menen verzoekers dat hun verzoek tot intrekking van de toelating voor deze toepassing in het licht van de inmiddels beschikbaar gekomen informatie dient te worden ingewilligd”.

REACTIE CTGB

Ter uitvoering van artikel 14 van Verordening 1107/2009 vindt momenteel een herevaluatie plaats van de werkzame stof thiamethoxam door Frankrijk en deze dient uiterlijk 30 april 2018 te zijn afgerond. Na de eventuele herplaatsing van de werkzame stof dient binnen uiterlijk één jaar de herregistratie van gewasbeschermingsmiddelen op basis van thiamethoxam te zijn afgerond. De toegelaten middelen worden dan op basis van de stand der wetenschap van dat moment beoordeeld en de bij-aantrekkelijkheid van aardappelen maakt onderdeel uit van het toetsingskader. Op 28 juli 2016 heeft het Ctgb een verzoek tot beperking van de toelating van het gewasbeschermingsmiddel Actara met toelatingsnummer 12679 N ontvangen. In het betreffende verzoek wordt een uitgebreide onderbouwing gegeven die aansluit op de onder zienswijze 7 vermelde toelichting. Het Ctgb neemt dit punt derhalve mee bij de beoordeling van het genoemde verzoek tot beperking van de toelating van Actara.

Zienswijze 8 met betrekking tot nieuwe studies (effect op vogels):

“Een laatste punt waar verzoekers op wijzen is dat zij in hun verzoek hebben verwezen naar het onderzoek van Hallmann, C. et al. (2014), Declines in insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentrations, Nature 511 (7509), 341-343, waardoor is komen vast te staan dat de populatie van insectenetende vogels in Nederland aantoonbaar is afgenomen sinds het gebruik van neonicotinoïden begon en dat deze afname direct in verband te brengen valt met het gebruik van neonicotinoïden in de landbouw in Nederland. Zij menen dat hierdoor zodanig aannemelijk is dat het gebruik van deze middelen een onaanvaardbaar negatief effect heeft op niet-doelwitorganismen en dat niet voldaan wordt aan de vereisten van artikel 29 van verordening (EG) Nr. 1107/2009. Hierbij is naar hun mening van belang dat bij het beoordelen van de negatieve effecten van deze middelen op grond van artikel 1, vierde lid van verordening (EG) Nr. 1107/2009 het voorzorgsbeginsel van toepassing is. Deze bepaling stelt letterlijk dat dit is 'teneinde te garanderen dat werkzame stoffen of middelen die op de markt worden

gebracht niet schadelijk zijn voor de gezondheid van mensen en dieren of voor het milieu,' Het gaat hier om aantoonbare effecten op populatieniveau, die indien beschikbaar zoals hier voorrang hebben op de overige in de toelating gebruikte criteria. Artikel 1, vierde lid van verordening (EG) Nr. 1107/2009 bepaalt uitdrukkelijk dat lidstaten er niet van weerhouden worden wanneer wetenschappelijke onzekerheid bestaat het voorzorgsbeginsel toe te passen”.

REACTIE CTGB

Het is aan het Ctgb om volgens Europese afspraken en de in wetgeving verankerde criteria te beoordelen of gewasbeschermingsmiddelen veilig zijn voor mens, dier en milieu. Daarbij is het uitgangspunt dat een middel niet wordt toegelaten, tenzij door de aanvrager wordt aangetoond dat een middel veilig is. Ook nadat een toelating is afgegeven kan het Ctgb, indien nodig, ingrijpen. In de Gewasbeschermingsverordening is uitdrukking gegeven aan het voorzorgsbeginsel en wordt een hoog beschermingsniveau voorgeschreven. In dat kader heeft het Ctgb ook de genoemde studies beoordeeld. Het Ctgb heeft in 2014 met behulp van het RIVM en Biometris een uitgebreide reactie op het artikel van Hallmann C, et al. gegeven in een brief aan de staatssecretaris van Economische Zaken¹².

De studie laat een negatieve correlatie zien tussen de trend van enkele vogelsoorten en de over de genoemde periode gemeten imidacloprid concentraties in oppervlaktewater. Er zijn kanttekeningen te plaatsen aangaande de gebruikte methodiek, maar de gevonden correlaties lijken voldoende robuust om deze te kunnen weerstaan. Het is echter niet uit te sluiten dat er meerdere factoren covariëren met imidacloprid, zoals andere bestrijdingsmiddelen. In het artikel is niet gecontroleerd of er een verschil is tussen (trends in) de datasets van 1984-1995 (geen imidacloprid op de markt) en 2003-2010 (wel imidacloprid op de markt) op de verschillende monitoringslocaties. De statistische toetsing van Biometris toont aan dat er geen statistisch verschil is tussen 1984-1995 en 2003-2010. Als tussen deze twee tijdsperioden geen significant verschil zit, dan ondermijnt dit alle getrokken conclusies uit het artikel en mogelijk zijn ze zelfs ongeldig.

De auteurs presenteren verscheidene aanvullende argumenten en analyses om te onderbouwen dat imidacloprid ook een oorzakelijk (en niet slechts correlatief) verband heeft met de afnemende vogelstand. Het is echter zeer waarschijnlijk dat imidacloprid correleert met de aanwezigheid van sporen van andere bestrijdingsmiddelen in deze gebieden, alsmede met andere landbouwkundige factoren die insecten en vogelpopulaties negatief kunnen beïnvloeden. Bovendien is door de gebruikte methodiek het verband tussen (lokale) concentraties imidacloprid in oppervlaktewater en de (lokale) broedvogelstand niet eenduidig te herleiden naar één of meerdere oorzaken. Hierdoor is het onduidelijk in hoeverre de aanwezigheid van imidacloprid op de ene locatie niet meer is dan een aanwijzing voor slechte levensomstandigheden door intensief agrarisch gebruik op de locatie waar vogels zijn geteld.

Als kan worden aangenomen dat de vogelstand achteruitgegaan is door verschraling in het insectenaanbod, dan mag worden aangenomen dat imidacloprid ook heeft bijgedragen aan deze verschraling in agrarische gebieden waar de aquatische norm op grote schaal is overschreden in de afgelopen jaren. Maar aangezien er vele andere factoren van invloed zijn op deze verschraling van het insectenaanbod, zou moeten worden bekeken hoe het effect van imidacloprid zich verhoudt tot andere mogelijke factoren zoals intensiteit van de landbouw en het gebruik van andere insecticiden. Dat is op dit moment onbekend.

---

¹² Zie voor de gehele reactie

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/10/27/kamerbrief-over-nature-publicatie-imidacloprid-en-afname-van-vogelpopulaties>.

In dat licht heeft het Ctgb de staatssecretaris destijds geadviseerd indirecte effecten van gewasbeschermingsmiddelen in het algemeen (zoals een vershraling van het voedselaanbod voor insectenetende vogels door het gebruik van insecticiden) te agenderen in de relevante EU werkgroepen om te bekijken of en hoe dit kan worden opgenomen in het toetsingskader.

Bovendien zijn in de afgelopen jaren inperkende maatregelen genomen om te borgen dat de concentraties imidacloprid in het oppervlaktewater zullen afnemen (zie verder zienswijze 3).

Aangezien de studies niet de door verzoekers veronderstelde duidelijkheid over oorzakelijke verbanden tussen de afname van de vogelstand en het gebruik van imidacloprid-houdende middelen bieden, kan met deze studies niet worden onderbouwd dat het Ctgb een eventuele zorgplicht heeft geschonden met de toelating van deze middelen.

Zienswijze 9 met betrekking tot nieuwe studies (effect op vogels):

“Naar de mening van verzoekers is het door middel van onderzoek vaststellen van een verband met zulke duidelijke negatieve effecten op populatieniveau voldoende om, zo lang niet kan worden uitgesloten dat deze te wijten zijn aan gebruik van neonicotinoïden, het gebruik van deze middelen in Nederland te beëindigen, te meer nu het op grond van de huidige toelatingen niet mogelijk is een volumebeleid te voeren of dit gebruik op andere wijze adequaat te beperken.”

REACTIE CTGB

Het Ctgb herhaalt hier dat het gestelde oorzakelijk verband tussen afname van de vogelstand en het gebruik van imidacloprid houdende middelen niet volgt uit deze studies. Er zijn vele andere mogelijke en waarschijnlijke oorzaken van achteruitgang van de vogelstand die het Ctgb onder de aandacht van de politiek verantwoordelijke minister heeft gebracht. Hij is immers degene die maatregelen kan nemen die leiden tot vermindering van de afname van de vogelstand.

Zienswijze 10 met betrekking tot de conclusie:

“Gezien al het voorgaande verzoek ik u uw definitieve besluit naar aanleiding van deze zienswijzen aan te passen.”

REACTIE CTGB

Gelet op het voorgaande ziet het Ctgb geen aanleiding tot intrekking van de besluiten.